

شکسته شدن اقتدار انگلیس در عراق به دست میرزای کوچک

استعمار پیر که منابع نفت و گاز عراق را پس از شکست دادن استعمار عثمانی، با دولت فرانسه تقسیم کرد...

استعمار پیر که منابع نفت و گاز عراق را پس از شکست دادن استعمار عثمانی، با دولت فرانسه تقسیم کرد به طمع بهره برداری بیشتر از منابع عظیم خدادادی این کشور حاکمان عراقی را از حمله نازیها به عراق ترساند و به این بهانه مدت مدیدی این کشور را در اشغال خود نگهداشت اما با متحد شدن علمای شیعه ایران و مردم عراق قیام سال ۱۹۲۰ رقم خورد و اقتدار انگلیس خدشه دار شد.

به گزارش ایسنا، امروز نهم تیرماه صد و یکمین سالگرد قیام نافرجام مردم عراق بر علیه استعمار انگلیس در سال ۱۹۲۰ میلادی است.

فتوای آیت الله میرزا محمدتقی شیرازی معروف به میرزای کوچک که زمینه قیام مردم عراق شد به این شرح بود: «مطالبه حقوق بر عراقیان واجب است و بر آنان واجب است در ضمن درخواست های خویش رعایت آرامش و امنیت را بنمایند و در صورتی که انگلستان از پذیرش درخواست هایشان خودداری ورزید، جایز است به قوه دفاعی متوسل شوند.»

این فتوا در عراق به فتوای دفاعیه و این قیام به قیام ثوره العشرین معروف شد.

میرزای کوچک کیست؟

سیدمحمدتقی در سال ۱۲۱۹ شمسی در شیراز دیده به جهان گشود. او فرزند میرزا سید محب علی، نوه میرزا سید محمدعلی گلشن زنگنه و برادرزاده میرزا حبیب الله قآنی شاعر معروف عصر ناصری است که در ۱۵ سالگی به همراه خانواده به کربلا رفت. تبار سید محمدتقی کرمانشاهی و از ایل زنگنه است که از دوره پدربزرگش میرزا سید محمدعلی گلشن زنگنه به این سو اهلیت شیرازی پیدا کرد.

سیدمحمدتقی شیرازی معروف به میرزا کوچک ۲۶ سال بعد از تولد میرزا سیدمحمدحسن شیرازی معروف به میرزای بزرگ در شهر شیراز متولد شد.

حکیم سید حسن سامانی فرزند میرزا سید حبیب الله متخلص به قآنی پسرعموی سید محمدتقی از شاعران و قصیده سرایان بزرگ عصر دربار فتحلی شاه، محمدشاه و ناصرالدین شاه و شیخ سید محمدعلی شیرازی از دانشمندان بزرگ شیراز، عموی دیگر محمدتقی است.

او در کربلا دروس مقدمات را نزد سیدعلی نقی طباطبایی تولیت مسجد جامع کربلا آموخت و سایر دروس دینی و حوزوی را نزد شیخ زین العابدین بن مسلم بارفروشی مازندرانی حائری و محمدحسین اردکانی مشهور به فاضل اردکانی و معروف به ملامحمد حسین از فقها و دانشمندان مشهور شیعه در قرن سیزدهم آموخت.

سیدمحمدتقی جوان در سال ۱۲۵۳ شمسی به همراه هم مباحثه ای خود سیدمحمد فشارکی اصفهانی از کربلا به سامرا رفت و در درس میرزا سیدمحمدحسن شیرازی معروف به میرزای بزرگ، صاحب فتوای تحریم تنباکو شرکت کرد و در تاسیس حوزه علمیه سامرا کمک میرزای شیرازی شد و در کنار استاد، مکتب تدریس سامرایی را بنیان گذاشت و شاگردانی که در این مکتب تدریسی پرورش یافتند به اصحاب سامرا معروف شدند. ایشان پس از درگذشت میرزای بزرگ در سال ۱۲۷۳ شمسی، متصدی اداره حوزه علمیه سامرا و تدریس در آن شد.

ایشان تا آذر ۱۲۹۶ در سامرا اقامت داشت سپس به کاظمین رفت و مدتی بعد در کربلا اقامت گزید و تا پایان عمر در آنجا به تألیف، تدریس و تربیت شاگردان پرداخت.

با اینکه میرزا سیدمحمدتقی شیرازی پس از درگذشت میرزا سیدمحمدحسن شیرازی بزرگ در سال ۱۲۷۳ شمسی مورد رجوع برخی از مقلدان قرار گرفت، اما مرجعیت ایشان فراگیر نبود به خصوص پس از درگذشت آخوند خراسانی در سال ۱۲۸۹ شمسی و

شیخ عبدالله مازندرانی در سال ۱۲۹۰ مرجعیت در چند شخصیت از جمله سیدکاظم یزدی شیخ الشریعه اصفهانی، شیخ مهدی خالصی و میرزا محمدتقی شیرازی تقسیم شد تا اینکه پس از درگذشت مرحوم یزدی در ۱۲۹۷ مرجعیت تام شیعیان عراق به میرزا سیدمحمدتقی شیرازی رسید.

آغاز قیام

میرزا سیدمحمدتقی شیرازی با اشاره به درخواست مردم عراق برای رهایی از دست استعمار انگلیس در فتوایی نوشت: من برای استقلال عراق، فرزند و کلیه کسانی را که در نزد عزیز و گرامی بودند، فدا کردم. اینک آماده ام که جان خود را که همه دارایی من است فدا کنم. اما شما، چنانچه انگلستان بر غصب حقوقتان اصرار دارد و به جنگ و مقابله با شما برخاسته است واجب است با تمام قدرت از خود دفاع کنید و تن در دادن و تسلیم شدن در مقابل آنان حرام است.

پس از انتشار نامه میرزای شیرازی، میان عشایر و انگلیسی ها جنگ سختی درگرفت. میرزا شرایط را برای آغاز رویارویی سراسری انقلاب علیه اشغالگران آماده یافت به همین دلیل در پاسخ استفتاهایی مبنی بر استفاده از اسلحه در قبال اشغالگران فتوای دفاعیه را صادر کرد همچنین طی فتوایی که برای تمام مسلمانان فرستاد، آنها را به مقاومت در برابر انگلیسی ها و بیرون راندنشان از سرزمین های اسلامی دعوت کرد.

ثوره العشرین چیست؟

پس از جنگ اول جهانی و فروپاشی دولت عثمانی، انگلستان و فرانسه بخش های زیادی از متصرفات عثمانی را تحت سلطه خود قرار دادند. انگلیسی ها به طمع منابع عظیم نفتی عراق و به بهانه جلوگیری از نفوذ آلمان از طریق اروند رود وارد خاک عراق شدند و جزیره فاو را اشغال کردند و به تدریج بر بخش وسیعی از خاک عراق تسلط پیدا کردند اما این وضعیت برای عراقی ها قابل تحمل نبود.

در این حرکت علمای عراق نه تنها حکم جهاد صادر کردند بلکه خود نیز در جبهه های مختلف شرکت داشتند. از جمله علمای مشهور و مجتهدین بزرگی که در آن جنگ و جهاد ضداستعماری به همراه میرزای دوم شرکت داشتند مرحوم سید محمد طباطبایی، فرزند ارشد آیت الله سید کاظم یزدی، آیت الله سیدمصطفی کاشانی و فرزندش سیدابوالقاسم کاشانی، آیت الله سیدمحمدتقی خوانساری، و آیت الله شیخ محمدباقر زنجانی حضور داشتند که هر یک در رهبری نهضت اسلامی عراق نقش تاریخ سازی داشتند.

آنان در کنار مردم عراق چندین ماه در مناطق کوهستانی اطراف بصره، عماره، ناصریه و کوت به مبارزه با اشغالگران انگلیس پرداختند. هدف عراقی ها از این قیام، استقرار یک حکومت مستقل بود.

انقلاب ۱۹۲۰ که عراقی ها به آن ثوره العشرین می گویند، تابستان سال ۱۹۲۰ میلادی با تظاهرات ضد اشغال عراق توسط اشغالگران انگلیسی آغاز شد. دامنه اعتراضات با گسترش به مناطق شیعه نشین پایین و میانی رود فرات با مرکزیت کربلا، شدت گرفت. اهل سنت و شیعیان عراق در قالب قبایل شیعه و سنتی، افسران عراقی در سوریه و مردم عادی با یکدیگر متحد شدند. هدف انقلاب استقلال از استعمار انگلیس و تأسیس یک دولت عرب در عراق بود.

این انقلاب اولین انقلاب مسلحانه ضداستعماری در منطقه خاورمیانه بود. از آثار این قیام تضعیف پایه های قدرت استعمارگر انگلیس در ایران و بستری برای لغو قرارداد سیاسی، نظامی و اقتصادی وثوق الدوله که یک سال قبل از این قیام بین دولت ایران و انگلستان بسته شد می باشد.

البته این قیام پس از چند ماه مبارزه و مقاومت توسط نظامیان و استعمارگران انگلیسی سرکوب شد. دولت انگلستان پس از سرکوب قیام تصمیم گرفت برای ادامه حضور نیروهای انگلیسی در عراق رفراندوم برگزار کند اما آیت الله محمدتقی شیرازی در سال ۱۹۱۹ فتوا داده بود: «هیچ کس جز مسلمانان حق ندارد بر مسلمانان حکومت کند.»

ایشان در همان سال موفق شد در شهر کربلا انتخابات برگزار و مجلس انقلاب و انجمن های محلی را بر اساس قوانین اسلامی بنا کند و بدین ترتیب موفق شد اولین حکومت اسلامی معاصر را در این شهر برپا کند. نمایندگان اهل تسنن و تشیع عراق نیز در سال ۱۹۱۹ در بیانیه ای خواستار شکل گیری کشوری از موصل تا خلیج فارس شدند که یک کشور عرب باشد. در رأس این کشور یکی از فرزندان شریف حسین قرار بگیرد و پادشاه باشد. در کنار این پادشاه یک مجلس قانون گذاری نیز تشکیل شود که مرکز آن در بغداد باشد.

بعد از درگیریهای منجر به قیام ۱۹۲۰ برخی محققان معتقدند با وجود مخالفت مردم عراق با استمرار حضور اشغالگران انگلیسی در کشورشان اما سیاستمداران این کشور در فراندوم پس از شکست قیام فقط آرای هواداران انگلیس را ثبت کردند و به همین جهت به نتیجه واقعی این فراندوم و این درخواست مردم اهمیتی ندادند.

پس از فتوای آیت الله شیرازی و اجازه درگیری مسلحانه، مردم و قبایل به سمت انقلاب علیه انگلستان ترغیب شدند. این قیام قرار بود در تاریخ سوم آگوست انجام شود ولی به دلیل وقایعی در تاریخ ۳۰ جولای آغاز شد. هدف این قیام بیرون راندن اشغالگران انگلیسی و ایجاد حکومتی مستقل بود. این قیام حدود یک سوم کشور را دربرگرفت و در بخش های میانی فرات و برخی استان های دیگر همچون ناصریه واقع شد.

انگلیسی ها به لحاظ سلاح بسیار پیشرفته تر از عراقی بودند و حجم سلاح های سنگین آن ها بسیار بیشتر بود. انگلستان از نیروی هوایی خود نیز در این جنگ بسیار استفاده کرد که تاثیرگذار بود. همچنین نیروهای کمکی انگلستان از ایران و هند به عراق اعزام شدند و مجموع این ها برتری نظامی و شکست طرف عراقی را سبب شد. تعداد عراقی های کشته شده در این قیام، بیش از ۹ هزار نفر بود. از انگلیسی ها نیز ۴۲۶ نفر کشته شدند و هزینه این جنگ برای آن ها معادل ۴۰ میلیون پوند تمام شد.

دولت انگلستان در نهایت تصمیم گرفت دولت عربی را در عراق بر سرکار بیاورد و در عین حال قدرت و منافع خود را نیز حفظ کند. در سال ۱۹۲۱ «فیصل» فرزند شریف حسین توسط انگلیسی ها به عنوان پادشاه عراق انتخاب شد. شیعیان با وجود اینکه در ابتدا خواهان پادشاهی یکی از فرزندان شریف حسین بودند، با فیصل مخالفت کردند. این مخالفت به دو جهت بود:

انگلیسی ها فیصل را به این مقام برگزیده و به قدرت رسانده بودند. در دولت فیصل بین ۱۰ مسوول اصلی، ۳۵ بخشدار و ۸۵ مدیر محلی جز در شهرهای مذهبی هیچ فرد شیعه ای حضور نداشت و این سبب مخالفت شیعیان شده بود.

امروز نیز مردم عراق با محوریت مرجعیت خواهان پایان حضور

درگذشت میرزا

میرزای شیرازی در شب ششم شهریور ۱۲۹۹ در سن ۸۰ سالگی دیده از جهان فروبست و در یکی از حجره های زاویه جنوبی حرم امام حسین (ع) دفن شد.

درباره طبیعی بود یا قتل ایشان اختلاف وجود داشت اما سید مرتضی طباطبایی درباره کیفیت مرگ ایشان گفت: انگلیسی ها با نیرنگ و حيله به میرزا سم دادند و او را به قتل رساندند. این کار توسط یکی از کارگزارانشان که تظاهر به تدین و تقدس می کرد و به شغل عطاری مشغول بود، صورت گرفت.

به مناسبت درگذشت او مجالس ختم متعددی در بیشتر شهرهای شیعه نشین برگزار و تعطیل عمومی اعلام شد. یادش گرامی و راهش پر رهرو باد

منابع

نگاهی به تاریخ انقلاب اسلامی ۱۹۲۰ عراق، محمد صادقی تهرانی، ص ۷۲.

تاریخ جنبش اسلامی در عراق، ص ۱۹۸؛ نقیاء البشر، ج ۱، ص ۲۶۳

نقیاء البشر، ج ۱، ص ۲۶۳؛ الامام القائد، ص ۴۴